

VEDLEGG II

Korrigert med bakgrunn i politiske uttalelser og
Kommuneplanutvalgets drøfting den 08.12..04

Kommuneplan for Nordre Land perioden 2004 - 2014

PLANPROGRAMMER FOR:
Barn og unges levekår
Bo- og livskvalitet
Eldres levekår
Næringsutvikling
Arealbruk og naturressurser

KOMMUNEPLANENS PROGRAMOMRÅDER:

INNHOLD

BARN OG UNGES LEVEKÅR	
Utviklingstrekk	3
Mål	4
Utfordringer og strategier	4
BO- OG LIVSKVALITET	
Utviklingstrekk	6
Mål	9
Utfordringer og strategier	9
ELDRES LEVEKÅR	
Utviklingstrekk	11
Mål	11
Utfordringer og strategier	11
NÆRINGSUTVIKLING	
Utviklingstrekk	14
Mål	15
Utfordringer og strategier	15
AREALFORVALTNING OG BRUK AV NATURRESSURSER	
Utviklingstrekk	17
Mål	17
Utfordringer og strategier	17

KOMMUNEPLANENS PROGRAMOMRÅDER:

For å strekke seg mot visjonene og hovedmålene er det for denne planperioden følgende programområder det skal satses på:

- Barn og unges levekår.
- Bo- og livskvalitet.
- Eldres levekår
- Næringsutvikling
- Arealbruk og naturressurser.

For hvert av disse programområdene er det utarbeidet delmål og prioritert handlingsprogram.

BARN OG UNGES LEVEKÅR

Nordre Land kommunes barne- og ungdomspolitik er basert på at alle skal føle trygg tilhørighet i et inkluderende lokalsamfunn.

UTVIKLINGSTREKK

Barn og unges levekår påvirkes av rammebetingelser som samfunnet gir, både i storsamfunnet og i nære relasjoner som familie og lokalmiljø. Utviklingen på en rekke samfunnsområder som påvirker barn og unges oppvekstvilkår har de siste tiår gått raskere enn noen gang tidligere og har i hovedsak hatt positive konsekvenser.

Noen fakta:

- nærmere 80 % av barna under 18 år bor sammen med sine biologiske foreldre
- 64 % av disse bor sammen med foreldre som er gift, 13 % med samboende foreldre
- 80 % av barn under 18 år bor bare sammen med helsøsken
- selv om de fleste barna i de nordiske landene har god fysisk og psykisk helse, så er det klare sosiale ulikheter

Kilde: NOVA rapport1/02

Forskning viser stadig til nye resultater som forkaster gamle ”sannheter”. Hva som er verdsatte holdninger, kunnskaper og ferdigheter vil antagelig forandres på mange områder i løpet av levetiden til de som er barn og unge i dag. Samfunnsmessige endringer vil føre til at de må omskolere seg og lære nytt for å kunne skifte arbeidsplass flere ganger i løpet av sitt yrkesliv. Foreldre som går ut av arbeidslivet for å ta seg av småbarn, kan oppleve å ha foreldet yrkeskompetanse når de vil ut igjen. Det kan bli enda vanskeligere å skape stabile og trygge hjem for dem som vokser opp på grunn av flytting og oppsplitting/nydanning av familier. Kommuner og bygdesamfunn strever med sitt eksistens-grunnlag. Både sosialt, økonomisk og geografisk må vi regne med endring og usikkerhet.

De fleste barn og unge i Nordre Land kommune har trygge oppvekst- og levekår med gode utviklingsmuligheter. Men fortsatt fins det noen som ikke har like gode muligheter som flertallet. For enkelte preges hverdagen av utrygghet og ensomhet. Kriminalitet, mobbing, vold og rusproblemer, vansker med å strekke til på skolen og problemer med å få innpass på arbeidsmarkedet er en del av virkeligheten for noen.

Barn og unges levekår og livskvalitet er også knyttet til andre sosiale forhold enn økonomi og materiell standard. Foreldrenes evne til å gi sine barn en god oppvekst er av særlig betydning. Når foreldrene har nok med å mestre egen hverdag, vil barn i enkelte familier har et stort

hjelpe- og omsorgsbehov som andre pårørende eller hjelpeapparatet ikke alltid makter å ivareta. Det å ha andre voksenpersoner som de kan føle seg trygge sammen med når foreldrene svikter, kan være avgjørende for om den unge greier å komme seg ut av problemene. Det ses en akselererende økning i psykososiale problemer blant barn og unge, og er det problemområdet som synes å øke mest. Behovet for den etablerte Natteravnordningen er økende. Likeså er antall unge som dropper ut fra videregående skole økende. Disse unge blir i dag fulgt opp av Oppfølgingstjenesten som samarbeider med sosialtjenesten, A-etat og andre aktuelle samarbeidspartnere i og utenfor kommunen.

Dagens barn og unge vokser opp i et *informasjonssamfunn* i rask utvikling. De har ofte bedre kunnskaper og ferdigheter enn voksne på områder som informasjonsteknologi. Det gir dem tilgang til informasjon som foreldre flest ikke har mulighet til å kontrollere. Vi får problemer med å skjerme dem mot å se for eksempel vold og pornografi eller hindre at de kommer i kontakt med personer som vil utnytte dem på en eller annen måte. Bruken av internett, mobiltelefoner og tekstmeldinger fører til endringer i sosiale omgangsformer og relasjoner i familie og samfunn som vi ikke kjenner konsekvensene av enda.

Vår tids barn og unge kalles ofte *forhandlingsgenerasjonen*. Den gamle voksenautoriteten fungerer ikke lenger. Mange barn og unge har en forhandlingsevne og en frimodighet som utfordrer voksne og bidrar til usikkerhet i relasjoner generasjonene imellom. Mange synes barn og unge har for stor makt og frihet til å bestemme, men dagens løsning finnes neppe i fortiden.

Utviklingen av *egne barne- og ungdomskulturer* gjør dem til attraktive forbrukergrupper som et eget reklamemarked retter seg inn mot. De representerer en enorm kjøpekraft og utsettes for et kjøpepress som igjen påvirker foreldrene. Mange gir etter av frykt for at deres barn skal bli stående utenfor fellesskapet med jevnaldrende "når alle andre får". Grupperinger som "babes", "skatere" og "rånere", skal kle seg og/eller ha utstyr som forbindes med kulturen. I noen grupper utvikles egne språkkoder og typer atferd som kan utfordre både moralsk, etisk og juridisk.

Vi ser nye helsemessige utfordringer gjennom *livsstilssykdommer* som rammer stadig yngre barn og unge. Foreldre mister lett kontrollen med inntak av sukker og fett når barna har egne penger. Overvekt, feilernæring og spiseproblemer blant barn og unge øker. Muskel- og skjelettplager blir også mer vanlig på grunn av inaktivitet og mange timer foran skjermen daglig.

MÅL

Barn og unge skal ha trygge oppvekstvilkår og gode utviklingsmuligheter.

UTFORDRINGER OG STRATEGIER

Barn og unge er definert som aldersgruppen 0 -20 år. I Nordre Land kommune utgjør dette ca. 1 600 personer som tilsvarer 25 % av kommunens innbyggere. Andelen barn og unge er synkende. Deres levekår avhenger av de rammebetingelser som gis, både i storsamfunnet og i nære relasjoner som familie og lokalmiljø.

77 % av barna i førskolealder har plass i barnehage. Generelt ser vi en tendens til at flere søker barnehageplass og vi har ventelister som viser at behovet er større enn tilbudet i deler av kommunen.

Innbyggerne i Nordre Land kommune har et utdanningsnivå som ligger under landsgjennomsnittet. Det samme gjelder andelen studenter på høyskoler og universitet. Det er svært viktig for kommunen at Dokka videregående skole opprettholdes og utvikles for å kunne snu denne utviklingen. Fjernundervisning, desentraliserte undervisningstilbud og nettstudier på høyskole-/universitetsnivå åpner muligheter for utdanning lokalt. Slike tilbud krever tilgang til studiesaler med datautstyr og veiledning fra kommunen.

Ungdom som ønsker å vende tilbake til kommunen etter endt høyere utdanning, har vanskelig for å finne arbeid innen sine fagfelt. Et samarbeid med næringslivet for å bidra til utvikling av arbeidsplasser som også krever høyere utdanning, er nødvendig. Innen offentlig sektor finnes det jobber, men noe må gjøres for å få de unge til å etablere seg her.

Nordre Land kommune var tidlig ute med utplassering av datamaskiner i skolene, men satsingen har stoppet opp når det gjelder de systematiske opplæringsprogrammene for lærere og elever. Skolenes rammebetingelser gjør det vanskelig å gjennomføre en systematisk satsing på området. Skolene har store utfordringer i forbindelse med nasjonale prøver, skjerpede krav til kunnskap og individuell tilrettelegging. I en inkluderende skole, der alle barn har rett til opplæring ut fra sine forutsetninger, kreves tverrfaglig kompetanse, økt voksentetthet, tilgang på differensieringsmaterieell og IKT. Det kreves også tilpasning av organisering og lokaler for å sikre tilgjengelighet og deltakelse for alle.

Kommunen har klare utfordringer når det gjelder å bedre oppvekstvilkårene for barn og unge som strir med problemer. Nordre Land kommune har en sosial profil som gir utslag for alle tjenesteytere i forhold til barn og unge

Kultur- og fritidstilbud til barn og unge har en klar forebyggende effekt. Parken Ungdomsklubb utvikler og utvider stadig sine tilbud. Bevegelseshemmet ungdom har ikke tilgang til 2.etg i bygningen fordi det ikke er heis. Eldre ungdom er en gruppe som har behov for møteplasser. Spesielt gjelder det unge som av ulike grunner ikke deltar i organiserte fritidsaktiviteter. Kino er viktig for barn og unge. Da omløpshastigheten på film stadig øker, blir det vanskelig for kommunens kino å vise filmene mens de er interessante for publikum. Biblioteket skal være en møteplass, læringsarena og en arena for litteratur- og informasjonsformidling. Dette betyr at et moderne bibliotek må ha oppdaterte teknologiske løsninger og romslige, tidsriktige lokaler. I musikkskolen og kulturskolen øker elevtallet, ungdomslag og skolekorps aktiviserer også mange. Det er en utfordring å skaffe gode lærere og instruktører. Når det gjelder kulturvirksomhet i regi av frivillige lag og foreninger, ligger hovedvekten på idrett og fysisk aktivitet. Det har stor samfunnsmessig betydning å opprettholde/øke denne aktiviteten, noe som krever at kommunen aktivt bistår med ulike former for hjelp og veiledning, kompetanseheving og direkte/indirekte økonomisk støtte.

BO- OG LIVSKVALITET:

UTVIKLINGSTREKK:

Bo-og livskvalitet er et nytt programområde i kommuneplanens samfunnsdel. I denne sammenheng er temaet begrenset til aldersgruppen *voksne*; fra 20 år og fram mot pensjonsalder. En del av innholdet under er basert på informasjon fra "Indeks Innlandet, 2002" fra Østlandsforskning.

Den vedtatte kommuneplanens langsiktige del omhandler temaet "Bosetting og boligbygging", og det er naturlig å ha dette arbeidet med seg som en bakgrunn for "Bo- og livskvalitet". Flere av de utfordringene som er skissert i forrige kommuneplanens langsiktige del s. 25 om "Bosetting og boligbygging" har aktualitet også i dag. Temaet "Bo-og livskvalitet" er imidlertid noe mer, og har nær sammenheng med kommunens visjonsmål "Trivselskommunen". Det er derfor nødvendig å trekke temaet videre enn kun bosetting og boligbygging.

I mars – mai 2003 ble det gjennomført framtidswerksteder for lag og foreninger, politikere og administrasjon i Nordre Land. Fra disse gruppene er det kommet innspill til satsingsområder og visjoner som "God livskvalitet for alle" – "Bosetting: Ta i bruk hele Nordre Land" – "Alle trives" – "Vi bor spredt" – "Nordre Land er en aktiv og attraktiv kommune for alle i hverdag og fritid" – "Boligtilbud – tilpasset etterspørsel og behov" – "Det skal fortsatt være godt å bo i Nordre Land".

Det blir derfor tydelig at *bolyst* (*lysten til å bo på et sted*) og *livskvalitet* henger nøye sammen. Valg av bosted enten det dreier seg om å bli værende på et sted eller flytte til et annet sted innebærer at du må ta stilling til en rekke forhold som angår bolyst. Dette gjelder både for hushold og næringstiltak som vurderer å flytte til et sted. Hva skal til for at du, eventuelt bedriften blir værende? Livskvalitet har å gjøre med hvordan forholdet mellom arbeidsliv, det offentlige, det sosiale og det private fungerer for den enkelte og familien. Dette programområdet må derfor ses i sammenheng med delen om "Næringsutvikling, arealbruk og ressurser".

Bolyst og livskvalitet er satt sammen av indikatorene: *arbeid – bosted – flytting – relasjoner – likestilling*, og sier samlet noe om hvordan det er å leve og bo i Nordre Land.

Hver for seg er indikatorene sentrale i innbyggernes liv – men det de forteller er naturlig nok basert på *subjektive* vurderinger. I motsetning til levekårsmålinger er *livskvalitetsmålinger* innbyggernes subjektive opplevelse av livet. Er Nordre Land et attraktivt bo – og arbeidssted for folk som er på jakt etter interessant og utfordrende arbeid, og har folk lyst og mulighet til å bli boende? Et attraktivt lokalsamfunn er avhengig av at innbyggerne og andre vurderer samfunnet som attraktivt for dem. Dette er relevant i forhold til målsettinger om utvikling av en robust kommune med gode bo- og levekår for befolkningen – men også med tanke på utvikling og innovasjon i næringslivet.

Oppland hører med til de fylkene i landet med dårligst *utdanningsnivå* blant den voksne befolkningen. Er lavt utdanningsnivå av betydning for næringsutvikling (herunder arbeidsplasser) og verdiskapning? Eller er det slik at vi har det utdanningsnivå som trengs for å drive den næringsvirksomheten vi er gode i? Utdanning og kompetanse har en verdi i seg selv, men er samtidig et middel til så vel økt personlig velferd som til verdiskapning som gagnar hele lokalsamfunnet.

Det er en rekke faktorer som teller med når du vurderer kommunen Nordre Lands attraktivitet:

-Trygge oppvekstvilkår for barn (gjelder særlig for menn og kvinner i etableringsfasen)
 -Kultur og fritidsaktiviteter: -hva du kan delta på (”hva er det for meg i nærmiljøet/ lokalmiljøet ?”)
 -Det sosiale liv: -hvem du kan omgås (eks. familie- og vennerelasjoner)
 -Tjenestetilbudet: -kommunens tilrettelegging og innsats for: velferdstilbud og levekår, herunder boligtilbud, barnehager, utdanningsmuligheter for barn, unge og voksne, infrastruktur, handels- og servicetilgang, næringslivsvilkår, arbeidsmuligheter m. m.
 -Tilgjengelighet til andre steder av interesse (eks. variasjon i kultur/ natur- og rekreasjonstilbud, nærhet til storbyer, flyplass m.m)

Trygghet framstår som viktigste bolystfaktor, uavhengig av alder, kjønn og bosted. Sosial trygghet omfatter forhold som det å ”ha det trygt og godt”, til et ønske om gode utdannings- og helsetilbud. Dette forholdet er muligens viktigst for husstander med barn, og for eldre. Omtrent like viktig er et attraktivt arbeidsmarked, og dernest tilgjengeligheten til et slikt. Det er mer og mer naturlig å tenke arbeidsmarkedsregion , og ikke kun det lokale arbeidsmarkedet når en velger bosted. Tilgangen til et attraktivt arbeidsmarked må derfor ses i sammenheng med tilgjengeligheten og gode kommunikasjoner (veinett, transport, IKT osv.) Nordre Land står ovenfor store utfordringer i å kunne bidra til å skape arbeidsplasser som virker tiltrekkende på dagens unge og voksne.

Mobiliteten av kapital, kunnskap og etter hvert mennesker over grenser vil tilta, globalisering i form av åpne og internasjonale konkurransepregende markeder er en utfordring i forhold til å bevare og skape nye arbeidsplasser, også lokalt.

Den samlede arbeidsstyrken i Nordre Land kommune består pr. 01.02.04 av 3339 personer. Det var 85 helt ledige, dette utgjør 2,5 % av arbeidsstyrken.

Sysselsatte fordelt på næring (SSB 2002) viser at ca. 48 % har sitt daglige virke i tjenesteytende næringer, 32 % i industri, bygg og anlegg m.m. 19 % er sysselsatt i jord- og skogbruk.

Fordelt på sektor viser dette at 28,9% er i offentlig forvaltning, mens 71,2% er sysselsatt i privat sektor og offentlige foretak.

De sektorene som sysselsetter flest innbyggere er Handel og service, og offentlig omsorg. Det er også innenfor disse områdene det er lettest å få seg arbeid.

I Nordre Land fins det flere industriforetak, for eksempel mekanisk industri, konfeksjon og møbelindustri. Det er også bygg og anleggsvirksomhet, og stor variasjon innen personlig tjenesteyting. Det vises for øvrig til programområdet ”Næring, arealbruk og ressurser”.

Med tanke på de som faller utenfor det ordinære arbeidsmarkedet vil det være en utfordring å skape aktiviteter som både er verdiskapende og meningsfulle som sysselsetting i hverdagen.

Det skjer en sentralisering av bosettingsmønstret, dette på tross av at kommunen har som mål å stimulere til spredt boligbygging for å opprettholde folketallet i bygdene.

Hvis en ser på befolkningsutviklingen tenderer det til at kommunen har en negativ utvikling i folketallet. Samtidig meldes det om at det vil bli en svak økning av andelen tenåringer og i antall barnefødsler. Andelen eldre øker frem mot 2020, og en ser at antall eneshusholdninger øker.

I Dokka og Torpa har kommunen godt tilrettelagte boligtomter i velregulerte områder.

Folk har imidlertid ulike ønsker og behov når det gjelder boliger og boligområder. Dette vil variere med livsfaser, interesser, livs- og familiesituasjon.

For at Nordre Land skal være et attraktivt bosted, er variasjon i botilbudet viktig; kommunen er i konkurranse med alle andre kommuner om folks bosetting. I denne sammenheng er det også viktig om kommunen har tilgang på industritomter til nyetablering eller re-etablering.

Bo- og livskvalitet henger nøye sammen med meningsfylte gjøremål. Både i arbeid og fritid betyr dette muligheten til å realisere egne evner og interesser. Utviklingen av et mangfoldig og lett tilgjengelig aktivitetstilbud med høy kvalitet, er et viktig element i arbeidet med å bedre innbyggernes bo- og livskvalitet. En stor del av dette aktivitetstilbudet bør utføres av innbyggerne gjennom frivillig innsats i lag og foreninger. Kommunen har et desentralisert foreningsliv forankret i mange grendehus. Det blir derfor en viktig kommunal oppgave å tilrettelegge for de ulike foreningenes virksomhet.

Aktiviteter og tiltak som ikke naturlig ivaretas av frivillige, kan inngå i det kommunale tjenestetilbudet. Det er i dag 150 lag og foreninger innenfor kategoriene; barne- og ungdomslag, humanitære foreninger, idrett/friluftsliv, sang/musikk, livssyn/menighetsråd, eldreforeninger, velforeninger, kulturvern, faglag, politiske fora og andre lag/foreninger. Det fins også biblioteker, kino, flere idrettsanlegg, idrettshall, småbåthavn, småflyplass, bane for motorsport, flere hundre kilometer med merkede tur- og skiløyper, flotte jakt- og fiskemuligheter med mer. Det foreligger dessuten planer for en fullverdig svømmehall. Utbygging og drift av nærmiljøanlegg, lekeplasser, grøntarealer og andre møteplasser har trolig stor innvirkning på bolysten og livskvaliteten, både i de tett befolkede områdene i og rundt Dokka sentrum og i de mer spredtbygde strøkene i kommunen. Dette kan gjøres ved at kommunen påtar seg kostnadene ved bygging og drift, eller gjennom tilskudd til lag og foreninger. Velforeninger og andre foreninger med spesiell interesse for mindre boligområder er aktuelle samarbeidspartnere.

Voksnes utdanningsnivå i Nordre Land er lavt sett i Norges-sammenheng. Dette forholdet har historiske årsaker og må ses i sammenheng med naturgrunnet og næringsstrukturen i kommunen; en næringsstruktur som har vært forholdsvis lite utdanningskrevende og basert på primærnæring innen skogbruk og jordbruk. Lokalsamfunnet har derfor etterspurt realkompetanse på bekostning av formalkompetanse og utdanning. Voksne har i liten grad benyttet seg av ordinære utdanningsløp på videregående skoles nivå og i enda mindre grad søkt ut av kommunen til nærliggende høgskoler på Gjøvik og Lillehammer. Mye kan tyde på at tilgangen på utdanningsmuligheter har latt seg dårlig forene med den voksnes arbeids- og livssituasjon, og at terskelen for å følge en formalutdanning "utabygds" derfor har blitt for høg for mange.

Dersom det er slik at det er våre tradisjonelle næringer som må videreutvikles, er det vanskelig å tenke seg dette uten skikkelig utdanningsbasis ut fra dagens kravspesifikasjoner. Undersøkelser viser at ungdom i videregående skole er lite interessert i å velge kvalifiserende utdanning for industri, skogbruk og landbruk, og dette er foruroligende for vår kommune. Ved siden av å øke optimismen blant dagens ungdom i forhold til kommunens tradisjonelle næringer, må det være viktig å tilrettelegge for relevante utdanningsmuligheter, på flere nivåer, også for voksne.

I Nordre Land er det utviklet en samarbeidsmodell for kurs og utdanning for voksne, i tillegg til de som benytter studietilbud ved ordinære utdanningsinstitusjoner, og som oppsøker kurs og studier på annet vis, for eksempel gjennom egne studieforbund i lag og foreninger. Cafè 2000 ble etablert i 1997, som et virkemiddel for å øke den formelle kompetansen blant den voksne befolkningen. Arbeidet er politisk vedtatt i en egen plan ("Fellesplan for voksenopplæring") og involverer foruten Nordre Land kommune, den videregående skolen – OPUS Land og aetat Dokka. Dette samarbeidet ivaretar totalt sett kurs og utdanning fra og med hobby- og kulturelterte kurs, grunnopplæring, fagrettede kurs, tilpassede tilbud for

spesielle målgrupper, grunnskoleopplæring og videregående opplæring for voksne, samt høyskoleutdanninger. Kursene og studiene avvikles ved hjelp av flere studieformer (samlinger med lærer, uten lærer, satelittbasert, videobasert, nettbasert, fjernundervisning ved hjelp av nett og brev, selvstudium eller kombinasjoner av disse) Siden 1997 har over 2500 personer fra regionen vært deltakere på tilbudene, og arbeidet må ses på som et langsiktig arbeid i riktig retning.

Alle steder har et omdømme og en identitet. Stedets innbyggere får et eierskap til dette omdømmet og identiteten, på godt og vondt. Innbyggernes identitetsfølelse kan underbygge tilhørighet og stolthet over å bo i kommunen. Jo klarere og mer definert omdømmet er for innbyggerne jo sterkere er identitetsfølelsen. I denne sammenheng er **Merkevarebygging** et sentralt begrep. En merkevare er de assosiasjonene, holdningene og oppfatningene som merket utløser; det vi ”sier” om et sted. ”Landsbyen Dokka” kan være et eksempel på et slikt *merke*. ”Trivselskommunen” kan være et annet eksempel på merke.

Merkevarebygging dreier seg om å formidle budskapet ”Landsbyen Dokka” eller ”Trivselskommunen” som noe troverdig og unikt. De verdier som ligger i merket skal være noe alle interessenter skal kunne identifisere seg med.

”Merkevaren Nordre Land” er ikke noe man kan vedta, men noe som må skapes ut fra det folk kjenner igjen som positive egenskaper og fordeler med Nordre Land.

Kommunens profil er et politisk spørsmål. For å kunne markedsføre disse verdiene og egenskapene må alle parter gjenkjenne det og være enige om at de gjenspeiler det kommunen ønsker å fortelle om seg selv. Denne gjenkjenningen gir en forankring som gjør at aktørene faktisk bruker dem i praksis i sin verdiskapning.

Det kan være svært viktig for kommunens videre utvikling at Nordre Land framstår med en tydelig identitet som setter oss på kartet og posisjonerer kommunen i konkurransen om turister, handels- og næringsliv, arrangementer, kulturbegivenheter, osv. Det kreves både målrettet og systematisk arbeid for å kunne styre omdømmet i den retning man ønsker, i en gjensidig prosess der bidragsyterne bygger på felles verdier og visjoner.

En merkevarebyggingssprosess kan foregå utenfor eller innenfor rammene av kommuneplanen, men må uansett ha sin forankring i planen.

MÅL:

1. *Kommunen skal framstå som en attraktiv kommune for bosetting.*
2. *kommunen skal yte service og tjenester som bygger på innbyggernes behov.*

UTFORDRINGER:

I et slikt programområde blir naturlig nok de fleste målene og tiltakene av kvalitativ art. Dette innebærer at de kan bli vanskelige å måle i ettertid, i tradisjonell forstand. Hvordan måler man innbyggernes opplevelse av livskvalitet, våre holdninger og assosiasjoner? For enkelte tiltak kan resultatene kanskje ikke vise seg før enn etter mange år. Ikke desto mindre er det viktig at noen mål i kommuneplanen er kvalitative. Utfordringen blir å etterstrebe målinger innenfor programområdet ”Bo- og livskvalitet”.

Det må frigjøres arealer til miljøskapende ”møteplasser”, i tillegg til tilrettelegging for finansiering og ansvarsfordeling.

STRATEGIER:

Etablere en attraktiv møteplass for kreativitet og verdiskapning. Nettverksjobbing og samhold i det lokale næringslivet. Finne ut hva kommunen har som "ikke alle andre har", for så å bygge videre på dette. Informere og markedsføre disse fordelene og verdiene utad. Benytte profesjonell, faglig støtte innen livskvalitetsmålinger. Benytte profesjonell, faglig støtte og veiledning innen merkevarebygging.

Detaljplanlegging av miljøskapende "møteplasser" kan legges til "Kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet".

ELDRES LEVEKÅR:

UTVIKLINGSTREKK:

Nordre Land har hatt og vil fortsatt ha en svak tilbakegang i antall innbyggere i årene som kommer. Dette er samme utvikling som en ser i de fleste bygdekommune i Oppland. I følge prognoser vil andelen av eldre i befolkningen øke. Antallet eldre, 67 år og over har økt jevnt de senere årene og vil fortsatt øke i Nordre Land fram mot 2020. Antallet 67 – 80 år øker med vel 10% mens eldre over 80 år vil ha en nedgang etter en topp mellom 2003 – 2007 fulgt av en ny økning fram mot 2015-2020. Levealderen øker i befolkningen på landsbasis. Den eldre befolkningen i grendene vil avta mens andelen av eldre i Dokka området vil øke. Dette skyldes dels naturlig avgang, men også en tendens til at eldre fra bygdene flytter til Dokka sentrum. Denne utviklingen vil skape noen utfordringer for Dokka som bygdesentrum.

Den eldre befolkningen i dag er generelt sprekere og lever lengre enn tidligere. I tillegg er boforholdene til folk flest så gode at å bytte bolig p.g.a. for dårlig standard ikke lenger er så aktuelt som tidligere. Boligstandarden til flere eldre er etter hvert slik at en kan være hjemme selv om funksjonsevnen avtar. Dette betyr at det blir viktig å kunne gjenvinne funksjonsevnen så raskt som mulig etter sykdom og skader, for så å fortsatt kunne bo hjemme. Det hele vil likevel avhenge av at alle tar ansvar for å planlegge og tilrettelegge sin bosituasjon slik at boligen kan fungere selv om helsa svikter.

Befolkningen blir eldre og sykdomsforekomsten øker og sykdomsbildet i befolkningen blir stadig mer sammensatt. Samtidig blir behandlingsmulighetene for sykdom stadig bedre.

I følge prognoser vil også forekomsten av aldersdemens i befolkningen øke.

Endringer i familiestrukturene og i bostrukturen gjør at vi generelt har flere enslige i dag i voksegruppen. Det er økt tendens til ensomhet blant voksne, også eldre, noe som synes å forsterke seg i tida framover. Dette skaper nye utfordringer som må tas på alvor.

Behovet for andre og mer sammensatte kulturtilbud synes nødvendig for å tilfredstille gruppen eldre. Gruppen som nå har vært i sen mellomalder har lagt seg til andre vaner og interesser ut over de tradisjonelle tilbudene. Dette kan være konserter, teater, standup- og revy. De fleste eldre er spreke og har behov for utfordringer og tilbud tilpasset aldersgruppen, men også endringene i tilbud som tiden krever.

Naturlige samlingspunkt for eldre som lokal butikk, foreningsliv o.s.v. er i tilbakegang samtidig som offentlig kommunikasjon blir dårligere. Dette gjør at eldre som ikke selv kjører bil vanskeligjør bosetting ute på bygda. En ser også at en fortsatt har en stor andel eldre kvinner som ikke kjører selv. Dette vil imidlertid endre seg i løpet av kommende år.

MÅL:

Eldre mennesker skal oppleve at det er trygt og stimulerende å bo i Nordre Land.

UTFORDRINGER OG STRATEGIER:

Nordre Land kommune får ut fra denne målsettingen flere utfordringer:

Trygghet, verdighet, respekt, medbestemmelse og valgfrihet

Bevissthet rundt verdier vil fortsatt være grunnleggende for all offentlig virksomhet som innbefatter samhandling med mennesker. Kommunens virksomhet må gjennomføres av holdninger som bygger på disse verdiene i kontakt med kommunens innbyggere, også eldre. Det skisseres ofte et bilde av gruppen eldre som en ensartet gruppe. Denne gruppen er like forskjellig og sammensatt som befolkningen forøvrig. Dette betyr at tilbudene til eldre i kommunen må bære preg av trygghet, variasjon og valgfrihet. Kommunen må sørge for medbestemmelse gjennom å høre de grupper som representerer eldre og aktivt innarbeide deres innspill. Tjenestene må tilbys slik at hver enkelt bruker selv kan påvirke tilbudet.

Stimulere til aktivitet

Aktivitet og sosial tilhørighet er viktig for alle mennesker. Det å bli eldre setter spesielle krav til å holde seg aktiv både fysisk og mentalt. Dette er et ansvar den enkelte har. Kommunens utfordring blir å bidra til at befolkningen har slike tilbud enten det er gjennom støtte og samarbeid med private og /eller organisasjoner eller at kommunen selv organiserer tilbud. Det er viktig at en stimulerer til bruk av de mange tilbudene som allerede finnes i kommunen, foreninger, trimgrupper organisasjoner for eldre o.s.v.

Stimulere til kontakt og samhandling mellom barn og eldre for å unngå fremmedgjøring og ivareta verdifull læring og opplevelser på tvers av aldergruppene.

Eldresenter blir en viktig del av dette. Et slik senter må i hovedsak drives av eldre i samarbeid med frivillighetsentralen og med kommunen som støttespiller. Det vil være naturlig at det bygges opp tilsvarende tilbud både i Torpa og på Dokka.

Forebygge helsesvikt

Arbeidet med forebyggende helsearbeid for eldre må skje på flere områder både til enkeltpersoner og grupper. I dette arbeidet har fastlegene en viktig rolle. Fastlegene treffer alle og vil kunne identifisere behov for forebyggende tiltak. Videre løses dette ved å opprette et tverrfaglig team i kommunen som mottar henvisningene fra legene eller andre. Teamet må bestå av ressurspersoner fra aktuelle fagområder. Det er viktig at et slik team forankres i ledelsen på tvers av enhetene.

Teamet organiserer tiltakene som kan være informasjon og opplysning av eldre og grupper som er spesielt utsatte for helsesvikt, og veiledning av enkeltpersoner.

Virksomheten kan med fordel organiseres som en del av rehabiliteringsenheten. Dette gir mulighet til å utnytte eksisterende tilbud og den fagkompetanse som finnes i kommunen.

Bidra til valgfrihet når det gjelder bosted.

Nordre Land kommune har gjennom Handlingsplan for eldreomsorg fått bygget ut sykehjemmet og det er bygget flere nye omsorgsboliger. Torpa bo - og servicesenter ble revet og Korsvoll omsorgssenter gjenoppsto med 20 boenheter. Landmo bo - og servicesenter rives og det bygges 12 nye boenheter i løpet av 2004. I tillegg har kommunen 37 trygdeboliger som delvis eies av kommunen og Helselagene og 24 omsorgsboliger som LHL har bygget med tilskudd fra kommunen.

Tidligere undersøkelser viser at mange eldre ønsker å komme nærmere hjelpeapparatet og steder med større befolkningstetthet. Dette har med tryggheten å gjøre. Det er likevel viktig at de som ønsker å bo hjemme har mulighet til det. Dette medfører at det må tilrettelegges noe innen transport. Det viser seg at de eldres behov for transport fra dør til dør blir større. Å stille krav til det offentlige kommunikasjonstilbudet blir veldig viktig i denne sammenheng. Det er likevel vanskelig å se for seg en løsning på dette området som kan fange opp dør/dør ønsket.

Det ønskelige hadde vært å få bygd opp et tilbud med en bestillingsrute et par dager i uken. Flere områder innen kommunen er uten bussforbindelse i skoleferien. Dette sier mye om tilbudet ellers i året også, men da er det iallfall en reell mulighet for transport.

Ser man på boligen har dette også bedret seg mye. Flere har bedre boliger, men kanskje ikke tilrettelagt for eldre med nedsatt bevegelighet. Her er det viktig at den enkelte boligeier blir kjent med de ordningene som finnes inne hjelp til planlegging, tilskudd og lån til utbedring. Det kommunale hjelpeapparatet vil her kunne være en viktig brikke for å få de enkelte ordningene bedre kjent. For at de eldre skal kunne klare seg i sin bolig kan det også være behov for tilrettelegging av forskjellige hjelpemidler. Informasjon og hjelp i planleggingen synes å være viktig også i disse sakene.

Sørge for trygghet for at det finnes et hjelpeapparat

Eldre med omsorgsbehov vil som resten av befolkningen være avhengig av et velfungerende lokalsamfunn med livskraftige sosiale nettverk og private og kommunale serviceinstitusjoner.

Gjennom pleie - og omsorgstjenesten skal kommunen sikre at alle som har behov for pleie og omsorg gis trygghet for tilgjengelige, nødvendige og individuelt tilpassede tjenester. Det er en forutsetning at utbyggingen av tjenestene ivaretar hensyn til både kapasitet og kvalitet.

Framtidas eldre vil være en stor uensartet gruppe med ulike behov. De vil være bevisste sine rettigheter og vil ønske å medvirke i tilretteleggingen av sine tjenester. Den kommunale pleie - og omsorgstjenesten må også samarbeide med de andre helse - og sosialtjenestene i planleggingen av tjenestetilbudet til de ulike målgruppene. Dette gjelder samarbeid mellom kommunale tjenester, mellom ulike forvaltningsnivåer og i forholdet mellom offentlig, frivillig og privat sektor.

De eldre må være trygge på å kunne få den hjelpen de har behov for uavhengig av om de bor i sykehjem, omsorgsbolig eller fortsatt ønsker å bo i sine hjem.

De som bor i omsorgsboliger skal i utgangspunktet motta hjemmetjenester på lik linje med andre innbyggere i kommunen som har rett til hjelp. Det vil i perioder være stort behov for å øke bemanningen i omsorgsboligene ut fra beboernes behov for økt pleie og omsorg. Økningen i antall aldersdemente vil utløse store utfordringer for pårørende og for hjelpeapparatet i tida framover. Behov for institusjonsplasser til denne gruppen vil etter all sannsynlighet øke. Tiltak for å ivareta pårørende vil også være en viktig oppgave for omsorgstjenesten.

Utfordringen for kommunen i åra framover er derfor nok personale med bred kompetanse for å imøtekomme et økt behov for pleie- og omsorgstjenester både i og utenfor institusjon.

NÆRINGSUTVIKLING, AREALBRUK OG RESSURSER

INNLEDNING:

I forbindelse med utviklingsarbeid er det viktig å få kartlagt sterke og svake sider, og det må jobbes aktivt og målrettet med utgangspunkt i det man er god på.

I Nordre Land utpeker særlig fire sterke kvaliteter seg innen området næringsutvikling, arealbruk og ressurser;

- store utmarksressurser
- gode sentrumsfunksjoner og
- en levedyktig industri
- et økende handels- og servicetilbud i Dokka.

UTVIKLINGSTREKK:

Sysselsetting:

- Arbeidsledigheten har generelt gått ned siden midten av 1990-tallet. Tidlig på 1990-tallet toppet Land-distriktet statistikken for ledighet i Oppland sammen med Nord-Gudbrandsdalen.

Industri og handel:

- Industrien har holdt seg stabil. Noen bedrifter har falt fra, mens andre bedrifter har blomstret opp.
- Mye av industrien i Dokka-området har rettet seg mot nisjeproduksjon.
- Industrien har pga. sitt behov for kompetanse og arbeidskraft måttet importere personer med ønsket bakgrunn utenfra.
- Omsetningen er høy i forhold til innbyggertallet, men det er kjøpesentrene i hver ende av Dokka som sørger for aktiviteten snarere enn Dokka sentrum. En stor del av omsetningen besørges av gjennomgangstrafikk samt tilgrensende områder til Nordre Land som har Dokka som sitt nærmeste handelssenter.

Landbruk:

- Videreforedling av trevirke har økt siden midten av 1990-tallet, i form av sagbruksvirksomhet, møbelproduksjon, laftebedrifter m.m.
- Avvirkningen av skogen holder seg på et stabilt nivå, men investeringene i form av skogkulturarbeid har gått ned.
- Det er for liten tilgang på manuell arbeidskraft i sommersesongen for landbruket i kommunen. Spesielt gjelder dette for skogbruket.
- Reduksjon av priser og strammere rammebetingelser har ført til:
  - færre unge tør å satse på landbruk som hovednæring, og stadig flere gardsbruk blir deltidsbruk
  - det blir færre og større driftsenheter i landbruket og mer leiejord
  - gardbrukere har begynt å velge samarbeidsløsninger, som samdrift og maskinsamarbeid
  - det har blitt økt fokus på alternative produksjonsformer, som økologisk landbruk, og nisjeproduksjoner
  - husdyrhold avvikles, bygningsmasse forfaller, og setervoller og tungdrevne jorder gror igjen hvis det ikke igangsettes særskilte tiltak (tilskuddsordninger)

som skal stimulere til å holde slike bygninger og arealer i hevd jf. nasjonal landbrukspolitik sitt fokus på landbrukets produksjon av fellesgoder)

Arealbruk:

- I siste planperiode har det ikke skjedd noen vesentlig endring i kommunens arealbruk, men det kan forventes større endringer i arealbruk når de nye reguleringsplanene for kommunens hytteområder blir vedtatt.
- Størrelsen på dyrket areal holder seg stabilt. Arealer som går ut av drift erstattes med nydyrket areal, og små gardsbruk som legger ned egen drift leier bort arealer til større enheter.

Infrastruktur:

- I siste planperiode har riksveg 33 og riksveg 250 gjennomgått større utbedringer, men for øvrig har det skjedd minimalt av forbedring av eksisterende infrastruktur.
- Som følge av at jernbanen er lagt ned, har det blitt økt press på vegnettet.

MÅL:

Kommunen skal arbeide for et allsidig og bærekraftig næringsliv.

1. *Kommunen skal bidra til at eksisterende bedrifter har utviklingsmuligheter og legge til rette for nyetableringer.*
2. *Kommunen skal prioritere arbeidet med å styrke Dokka som tettsted og som senter for handel, besøk og fritid.*
3. *Kommunen skal arbeide for at det skjer økt verdiskaping på grunnlag av lokale ressurser.*

UTFORDRINGER OG STRATEGIER:

Utfordringer:

En viktig utfordring blir å dra i gang ulike nettverk, og samle elementer som hører sammen. For å få dette til, er man avhengig av at de riktige aktørene – ”ildsjelene” – kommer på banen. Vi har svært god spisskompetanse på aktuelle enkelttemaer som kan inngå som deler av tiltakene. Vi mangler imidlertid tradisjon for nettverksbygging, selv om noen prosjekter som er i gang viser at det er mulig å få til. Kommunen er en naturlig aktør og samarbeidspartner når nettverksbaserte prosjekter skal dras i gang. En utfordring i så måte er å avsette ressurser som også omfatter oppfølging av nettverk.

Tiltakene for å nå målsettingene må være konkrete, gjennomførbare og bør helst gi målbare resultater. Det er gjerne slik at vi vil så mye, så derfor blir en viktig utfordring å prioritere hvilke tiltak det skal satses på.

Målene som er satt opp henger sammen med en klar intensjon om å selge produkter fra kommunen til de som besøker oss. En utfordring i så måte er å kunne bruke *tilstrekkelig* med ressurser og tid på de som besøker kommunen, slik at de i tillegg til å få kjennskap om hva som kan tilbys av fritidsbaserte opplevelser også får vekket sin nysgjerrighet og lyst på å

investere i kommunen i framtida, det være seg anskaffelse av fritidseiendom, boligeiendom og/ eller bedriftsetablering.

Strategier som kan være aktuelle for å nå målsettingene:

1. Iverksette prosjekt(er) som innbefatter kartlegging av hva vi har av lokale, særegne ressurser
2. Skape levedyktige og forpliktende nettverk på tvers av næringer. (Synergier.)
3. Systematisk informasjon og markedsføring av hva Nordre Land har å tilby

AREALFORVALTNING OG BRUK AV NATURRESSURSER:

UTVIKLINGSTREKK.

Som en følge av bl.a. dårligere inntjening i det tradisjonelle jordbruket og i skogbruket har gardbrukerne i større grad enn tidligere begynt å realisere sine utmarksarealer gjennom hytteutbygging. Det har derfor blitt et økende press på særlig den høgreliggende del av utmarka.

Det er et kommunalt mål å stimulere til spredt boligbygging. Med unntak av noen få områder ser det ut til at etterspørselen etter boligtomter i LNF-områdene er dalende. Dette skyldes antakelig at den yngre del av befolkningen er blitt mer "urban" og heller velger å etablere seg i etablerte boligområder på Dokka eller i Elverom i Aust-Torpa.

I nasjonal og regional sammenheng er grus en begrenset ressurs bl.a. p.g.a. nedbygging. Selv om kommunen har en kommunedelplan for utnyttelsen av grusressursene har det vist seg vanskelig å styre utnyttelsen av denne råstoffressursen.

Rent vann er en viktig ressurs som er under sterkt press, bla. pga. hyttebygging og stadig økende krav til VA-standard på hyttene. Landbruket har gjort mye for å sikre at næringa skal redusere sitt utslipp. Det har allikevel vært en økning av lokal forurensing av drikkevann fra landbruket i kommunen. Dette kan ha sammenheng med at antall driftenheter reduseres, samtidig som dyretallet økes på de aktive brukene. Det blir derfor langt større gjødselmengder å ta hånd om på det enkelte bruk. Dette fører i sin tur til at faren for uhell øker samtidig som det er mange private, eldre og dårlig vedlikeholdte vannanlegg.

Tilgjengelighet til utmarksområder er et viktig gode for befolkningen. Det er en vanskelig balansegang mellom å gjøre utmarka tilgjengelig med åpne veger og hyttebygging samtidig som den oppleves som "villmark".

Jordbruksarealet i bruk er forholdsvis konstant i Nordre Land. Andel godkjente økologiske gardsbruk har økt til ca 10%.

Skogbruket i kommunen har gjennomgått endringer gjennom økte miljøkrav. Bevaring av biologisk viktige områder, kantsoner og omfattende gjensetting av trær på hogstfeltene er noen av tiltakene. Skogressursene i kommunen øker gjennom at tilveksten i skogen er større enn avvirkningen. Investeringsviljen i ny skog er imidlertid synkende noe som på lang sikt vil føre til at vi bygger ned ressursene.

MÅL

Kommunens arealer skal med et langsiktig perspektiv nyttes på en bærekraftig måte til fordel for biologisk mangfold, verdiskaping og bosetting.

UTFORDRINGER OG STRATEGIER

En stor utfordringen er å stanse/bremse innflyttingen fra bygdene samtidig som en opprettholder kulturlandskapet uten for stor omdisponering av dyrket mark til utbyggingsformål. En annen stor utfordring er at en, uavhengig av eierforhold, lokaliserer ny hyttebygging til de stedene som er best egnet for dagens standard. Utbyggingen må gjennomføres slik at den ivaretar landskaphensyn og blir økonomisk bærekraftig.

Det er en stor utfordring å sikre en arealforvaltning og råstoffutnytting som gir framtidige generasjoner valgmuligheter.

Viktige strategier er:

- Å stå fast på nødvendigheten av å bevare store sammenhengende naturområder i kommunen.
- Ved spredt boligbygging legge forholdene til rette for å ta i bruk eldre tomme hus og eller benytte hustuftene fra slike, når det skal bygges nytt. Øke kvaliteten på kommunens rådgivning i forbindelse med etablering av nye tomter for spredt boligbygging
- Ved godkjenning av planer for fritidsbebyggelse legge vekt på planfaglige vurderinger og områdets egnethet.
- Ved rulleringen av kommunedelplan for grus må det legges vekt på at grus er en forgjengelig ressurs som det må husholdes med, og at lokal industri tilgodeses med egnede produksjonsråstoff.